

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 2025 р.

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за бакалаврською програмою професійного спрямування
«Податкова та митна справа»
на тему: «Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності»

Виконавець:
студентка ФФБС, 42 гр
Царан Г. С.

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Слатвінська Марина Олександрівна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку української економіки значна кількість проблем у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) набуває критичного значення, що робить їх вирішення одним із ключових пріоритетів державної політики. Система фіскального регулювання, зокрема щодо експортно-імпортних операцій та залучення іноземного капіталу, вимагає не лише фахової компетентності, а й гнучкого підходу та адаптації до нових викликів.

Фіскальне регулювання ЗЕД здебільшого реалізується через податкові та митні інструменти, які супроводжують міжнародну торгівлю. Складність встановлення ефективних ставок митних платежів полягає у необхідності балансувати між різними інтересами. З одного боку, держава має підтримувати національних виробників та імпортерів, що часто потребує зниження митного навантаження. З іншого - гостро стоїть питання наповнення Державного бюджету України, особливо в умовах війни, що, навпаки, вимагає підвищення ставок митних платежів.

Військова агресія завдала глибокого удару по економіці України, спровокувавши структурну кризу, з якої вихід неможливий без ефективного та зваженого фіскального регулювання. Крім того, додаткову складність становлять зовнішні зобов'язання нашої держави перед міжнародними фінансовими та економічними інституціями, що обмежують простір для маневру в сфері митної політики.

Таким чином, питання фіскального та митного регулювання у сфері ЗЕД набуває особливої актуальності. Успішне вирішення цього комплексу проблем є визначальним чинником для стабілізації економіки, покращення умов для зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій. Обрана тематика дослідження є не лише актуальною, але й стратегічно важливою для майбутнього економічного розвитку України в умовах зовнішніх викликів та трансформаційного періоду.

Проблеми фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності широко висвітлювалися у працях вітчизняних науковців, серед яких варто

відзначити В. Вишневецького, С. Герчаківського, І. Гончаренка, О. Гребельника, Н. Дудченко, В. Жука, Н. Злепко, М. Каленського, Ю. Макогона, П. Пашка, О. Тищенко, В. Франчука, Н. Шупрудько та інших. Особливу увагу митному регулюванню в структурі зовнішньоекономічної діяльності приділяли також В. Андрійчук, К. Захожай, Є. Іванов, Н. Рудик, Н. Сивульська, А. Шолом та інші дослідники.

Водночас, незважаючи на вагомий внесок зазначених авторів у розвиток теоретичних та практичних засад фіскального регулювання, сучасні реалії - зокрема запровадження воєнного стану та трансформаційні процеси в економіці - вимагають переосмислення підходів до митної політики як невід'ємної складової фіскальних інструментів. Наявні теоретичні напрацювання потребують оновлення з урахуванням нових викликів, які обумовлюють необхідність формування ефективної, гнучкої та безпеково орієнтованої моделі митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Мета кваліфікаційної роботи - поглиблення теоретичних засад митних аспектів фіскального регулювання ЗЕД, аналіз особливостей митного регулювання в Україні та виявлення проблем і розробка напрямків удосконалення.

Поставлена мета спонукала до формування і вирішення таких **завдань**:

- дослідити економічний зміст фіскального регулювання та його особливості;
- розкрити фіскальний інструментарій в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- проаналізувати тенденції зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити митні аспекти фіскального регулювання ЗЕД;
- висвітлити зарубіжний досвід та підходи тарифного і нетарифного регулювання;
- виявити переваги та окреслити перспективи митного регулювання в Україні.

Об'єктом дослідження є процес фіскального регулювання ЗЕД.

Предметом дослідження є фінансово-економічні відносини, які виникають в митній сфері в процесі фіскального регулювання ЗЕД в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльний та метод групування, а також метод наукової абстракції. Для кращого розуміння динаміки процесів залучено історичний підхід, метод графічного зображення та метод динамічних порівнянь. Використання зазначених методів дозволило всебічно розкрити особливості фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах сучасних економічних викликів.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи стали нормативно-правові акти, що регулюють фіскальні аспекти зовнішньоекономічної діяльності, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників — як індивідуальні, так і колективні. До джерельної бази також увійшли монографії, підручники, навчальні посібники, які висвітлюють ключові теоретичні та практичні аспекти обраної теми, офіційні статистичні звіти, аналітичні матеріали, інформація з авторитетних інтернет-ресурсів і додаткових публікацій. Такий різноплановий набір джерел забезпечує всебічність підходу до дослідження, сприяє глибшому розумінню предмета роботи та підвищує рівень обґрунтованості отриманих висновків.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

Обсяг кваліфікаційної роботи становить 85 сторінок. Робота містить 13 таблиць та 12 рисунків. Список використаних джерел містить 55 найменувань, розміщених на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі розкрито економічний зміст фіскального регулювання та його особливості і досліджено фіскальний інструментарій в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

У другому розділі проведено аналіз тенденцій зовнішньоекономічної діяльності та розкрито митні аспекти фіскального регулювання ЗЕД.

У третьому розділі досліджено зарубіжний досвід та підходи тарифного і нетарифного регулювання і виявлено переваги та перспективи митного регулювання в Україні.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження митних аспектів фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності було зроблено кілька ключових висновків.

По-перше, фіскальне регулювання є непрямим методом державного впливу, який базується не на прямому примусі до суб'єктів господарювання, а на використанні їх економічних інтересів. Завдяки цьому держава створює умови, за яких економічні агенти у своїй діяльності враховують державні інтереси, оскільки це для них вигідно, і водночас опортуністична поведінка стає невигідною.

По-друге, фіскальне регулювання ЗЕД здійснюється через застосування митних платежів, зокрема мита, акцизного податку та ПДВ, які є ефективними інструментами для досягнення цілей зовнішньоекономічної політики залежно від конкретної ситуації та соціально-економічних умов держави. Система фіскального регулювання ЗЕД має постійно оновлюватися відповідно до змін у соціально-економічному розвитку та політичних пріоритетах країни, оскільки відсутність таких оновлень призводить до негативних наслідків у зовнішньоекономічних відносинах, що пов'язано з неадекватністю існуючої системи управління на етапі переходу до ринкової економіки.

По-третє, за даними 2022 року, імпорт товарів перевищив експорт приблизно на 25% або на 11 160,2 млн доларів США, що стало наслідком початку війни в Україні. Протягом 2018–2022 років спостерігалася загальна тенденція зниження обсягів експорту, при цьому переломними стали 2020 рік через пандемію COVID-19 та 2022 рік через повномасштабне вторгнення росії. Після поступового відновлення у 2021 році, у 2022 році, з початком військових дій, експорт знизився у більшості товарних груп, за винятком плодів і насіння олійних культур, обсяги експорту яких майже подвоїлися.

По-четверте питома вага митних платежів у доходах Державного бюджету України становить приблизно 40%, що перевищує показник розвинених країн, де цей показник близько 30%, і свідчить про високу залежність національної економіки від імпорту. Аналізуючи частку митних платежів у складі податкових надходжень за останні роки, окрім 2022 і 2023 років, вона становила в середньому 45%, тоді як у провідних країнах світу цей показник перевищує 60%. Довоєнний та воєнний періоди створили значні труднощі у сфері митного регулювання України, оскільки пандемія COVID-19 та війна, розпочата російською федерацією, завдали серйозних ударів по фінансових і митних механізмах держави. Показники митних платежів у 2020 та 2022 роках демонстрували негативну тенденцію, проте у 2023 році було зафіксовано незначне зростання завдяки жорсткішій фіскальній політиці уряду. 2022 рік відзначився тісною співпрацею держави і суб'єктів господарювання, а також впровадженням податкових пільг, спрямованих на стабілізацію економіки, фінансової та митної безпеки країни.

По-п'яте що стосується міжнародного контексту, у рамках СОТ активно здійснюється політика регулювання митних тарифів і нетарифних бар'єрів. В результаті Уругвайського раунду СОТ було досягнуто зниження тарифів на промислову продукцію на 40%, з середнього рівня 6,3% до 3,8%. Дослідження торговельної політики 91 країни у 2009 році показало, що нетарифні бар'єри еквівалентні приблизно 12% тарифного бар'єру, а за висновками Конференції ООН з торгівлі та розвитку, нетарифні бар'єри вдвічі більше впливають на обмеження доступу до ринку, ніж тарифи.

По-шосте найважливішими пріоритетами митно-тарифного регулювання в Україні є:

- налагодження співпраці між державним і приватним секторами для встановлення обмеженого рівня тарифів, що сприятиме розвитку вразливих галузей економіки;
- посилення діалогу з митницями торговельних партнерів України та вжиття заходів для виявлення і ліквідації корупційних схем у зовнішньоекономічній діяльності;

- подальше впровадження та вдосконалення системи «єдине вікно» з метою скорочення часу митного оформлення через електронне декларування, надання інформаційної підтримки суб'єктам ЗЕД і забезпечення електронного доступу для імпортно-експортних операцій, що передбачає подання електронних митних декларацій і супровідних документів до автоматизованої системи обліку.

Важливо також встановити єдині тарифні ставки для груп товарів, щодо яких зафіксовані порушення суб'єктами ЗЕД та митними інспекторами, спростити механізми митно-тарифного регулювання на основі норм і правил ЄС із використанням досвіду країн Центральної та Східної Європи, а також скоротити перелік пільг по митних платежах, на які претендують окремі суб'єкти ЗЕД.

Крім того, необхідно вдосконалити УКТЗЕД і підвищити ефективність класифікації експортованих і імпортованих товарів, а також переглянути тарифні ставки на основі аналізу імпортних і експортних операцій за період 2014–2021 років.

АНОТАЦІЯ

Царан Г. С. «Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Податкова та митна справа». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

В роботі розкрито економічний зміст фіскального регулювання та його особливості. Досліджено фіскальний інструментарій в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Здійснено аналіз тенденцій зовнішньоекономічної діяльності та висвітлено митні аспекти фіскального регулювання ЗЕД.

Досліджено зарубіжний досвід та підходи тарифного і нетарифного регулювання. Окреслено Переваги та перспективи митного регулювання в Україні.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, мито, податок на додану вартість, митні платежі, податок, акциз.

ANNOTATION

Tsaran G. “Fiscal Regulation of Foreign Economic Activity”.

Qualification work for obtaining a bachelor’s degree in specialty 072 “Finance, Banking and Insurance” according to the educational program of the professional direction “Tax and Customs”. – Odessa National Economic University. – Odesa, 2025.

The work reveals the economic content of fiscal regulation and its features. The fiscal tools in the system of regulation of foreign economic activity are studied.

The analysis of trends in foreign economic activity was carried out and the customs aspects of fiscal regulation of foreign economic activity were highlighted.

Foreign experience and approaches to tariff and non-tariff regulation were studied. The advantages and prospects of customs regulation in Ukraine were outlined.

Key words: *foreign economic activity, customs duty, value added tax, customs payments, tax, excise duty.*